

Getrouwd met Logopedie

Een dubbelinterview met de Heer Helbert Damsté en Mevrouw Tiete Damsté-Terpstra

Rosalie Botman-Marius

Het laatste jaar wordt er in *Logopedie en Foniatrie* regelmatig over het Damsté-Terpstra Fonds (DT-Fonds) bericht. Het fonds geeft subsidie aan projecten met betrekking tot preventieve en praktische logopedie. Initiatiefnemer van het DT-Fonds is het echtpaar Damsté-Terpstra. Prof. Dr. Helbert Damsté was als hoogleraar Foniatrie en Logopedie verbonden aan de afdelingen Keel-, Neus- en Oorheelkunde aan het Universitair Medisch Centrum Utrecht en de Katholieke Universiteit Leuven. Hij heeft veel bijgedragen aan het vak logopedie als wetenschapper. Hij heeft artikelen en boeken gepubliceerd, zoals *Stemstoornissen* (1970), *Stotteren* (1972), *Habitueel mond ademen* (1994) en het e-book *Concentric Man* (1998).

Mevrouw Tiete Damsté-Terpstra was logopedist en medeoprichter van de driejarige fulltime logopedieopleiding te Utrecht. Zij begeleidde vele jaren logopedie studenten.

De heer en mevrouw Damsté zijn allebei al een tijdje met pensioen. Het fonds bestaat in februari tien jaar, een uitgelezen moment dus om het echtpaar te interviewen. Op een regenachtige avond in januari van dit jaar word ik in hun appartement welkom geheten. Ik veeg mijn brillenglazen schoon. Aan de muur hangt een schilderij dat een blik op Grouw geeft, op de voorgrond drijft een houten boot op het Pikmeer.

Helbert en Tiete Damsté, Gotenburg 1959. Op de achtergrond een larynx-stroboscoop van Ir. R. Timcke uit Hamburg.

Tiete Damsté, hoe ontstond uw interesse voor logopedie?

'Ik ben geboren en opgegroeid in Grouw in Friesland te midden van de koeien. Mijn vader was directeur van de melkfabriek die even buiten het dorp stond. De melk werd nog aangevoerd op boten via het water. Ik had een boot, een Akrummer Jol, waar ik heerlijk mee zeilde. Vooral in de oorlogsjaren was mijn zeilboot een uitkomst om even weg te zijn, om ruimte te ervaren, om uit te ademen. Mijn ervaring met het water, de wind en de ruimte was intens en onvergetelijk. In mijn dorp woonde een dove jongen. Een buurvrouw leerde deze jongen spreken. Ik vond dat bijzonder. Hierdoor werd mijn belangstelling voor het vak logopedie gewekt. Ik wilde na de oorlog weg uit het dorp. Ik ben in Amsterdam gaan wonen en ik schreef me in voor de tweejarige parttime opleiding logopedie. Er waren dat jaar 8 cursisten. De lessen werden gegeven op woensdag en zaterdag. De praktijk vond plaats in de stem- en spraakgebrekenpoli in het Wilhelmina Gasthuis op maandag en zaterdag.

Na mijn opleiding ben ik daar aangesteld als logopediste en heb ik, naast de spraak- en stemafwijkingen, kennis gemaakt met de behandeling van laryngectomiepatiënten, van wie ik zelf de therapie grotendeels heb geleerd. In mijn privépraktijk kreeg ik deze patiënten ook van het Anthonie van Leeuwenhoekhuis. Mijn liefde voor de stem was gewekt!

In Groningen was logopediste mevrouw Moolenaar-Bijl intensief betrokken bij een nieuwe behandeling voor laryngectomie. Zij stuurde mij patiënten om te behandelen. Moolenaar-Bijl vroeg bij het wetenschappelijk onderzoeksinstituut TNO een onderzoek aan voor de slokdarmspraak. Helbert Damsté wilde dit onderzoek graag voor zijn promotie doen. Op zoek naar patiënten kwam hij regelmatig bij mij thuis om mijn groep laryngectomiepatiënten te bespreken en te adviseren bij deze speciale behandelingen. Wij leerden elkaar dus op de werkvloer kennen. Helbert nodigde mij vervolgens uit om bij zijn promotie in Groningen aanwezig te zijn. En ik ging, natuurlijk! Wij leerden elkaar beter kennen en we maakten al gauw plannen om te trouwen.'

Helbert Damsté, hoe ontstond uw interesse in de stem, in foniatrie?

'Ik groeide op in Hilversum. Op de lagere school was ik bevriend

met een jongen die flink stotterde. Ik vroeg me vaak af wat de oorzaak van dat stotteren kon zijn. Wij hadden gemeenschappelijke technische interesses, hielpen graag mee bij natuurkundige experimenten en wij waren allebei heel leergierig. Ook in de oorlog was er veel tijd om te lezen en te studeren. Ik las in die tijd veel over anatomie, menskunde. Ik interesseerde me vooral voor biologische menskunde.

Pas na de oorlog kon er weer op de universiteit ingeschreven worden. Ik koos de studie geneeskunde en vervolgens de specialisatie keel- neus- en oorarts (KNO-arts). Ik had toen al veel belangstelling voor de stem maar daar was toen nog geen specialisatie voor. Een ontmoeting met een Zweedse foniatier tijdens mijn studietijd opende mijn ogen voor het perspectief van een specialisatie op het gebied van stem en dat je met dat vak ook je brood kon verdienen. Dat heb ik toen goed in mijn oren geknoopt. Tijdens mijn opleiding voor KNO-arts trof ik het dat er een plaats vrijkwam voor een onderzoeker naar de slokdarmspraak van gelaryngectomeerden. Ik viel met mijn neus in de boter. Hierdoor had ik de beslissing genomen dat ik helemaal die kant op zou gaan.

Mevrouw Moolenaar-Bijl had dit onderzoek bij TNO aangevraagd samen met de medisch fysicus en de KNO-hoogleraar en ik kreeg de kans om op dit onderzoek te promoveren. De titel van het proefschrift was Oesofageal Speech after Laryngectomy. Het proefschrift was in het Engels geschreven en de hele wereld overgegaan en in opleidingen gebruikt. Het is nog steeds een leuk boekje. Ik werkte met patiënten van Mevrouw Moolenaar-Bijl in het fysiologisch laboratorium. Op zoek naar meer patiënten kwam ik in aanraking met de logopedist Tiete Terpstra en zo kwam van het een het ander.

Huwelijksreis

Helbert: 'Na onze bruiloft kregen we een beurs van de Wereld Gezondheids Organisatie. Hierdoor konden we een studiereis maken waarbij we in Europa en Amerika centra bezochten waar we kennis op konden doen over foniatrie en logopedie. Wij bezochten spraakcentra in Denemarken, Zweden en Hamburg. We brachten een maand in Wenen door. Daarna reisden we naar Parijs en Bordeaux, vervolgens naar London en Oxford en naar Berlijn. En we reisden naar Amerika, waar we cursus gaven over revalidatie na laryngectomie. Dit gebeurde onder andere in New York, Miami, Rochester (Minnesota):'

Tiete: 'Het boek over de slokdarmspraak was op onze reis een visitekaartje en wij namen op onze beurt veel kennis en ervaring van onze gastheren en -vrouwen over. We ontmoetten Van Riper en leerden zijn stem- en stotterbehandelmethode kennen. We hebben later ook nog veel werkreizen gemaakt in Europa en Amerika. We gingen op bezoek en volgden lessen over stotteren bij Van Riper en gaven stemcursussen. Ook door de International Association of Logopedics and Phoniatrics (IALP) congressen te bezoeken, kregen we veel buitenlandse contacten op het gebied van logopedie. We zaten in internationale werkgroepen zoals de Speech Foundation.'

De oprichting van de afdeling Foniatrie en opleiding Logopedie in Utrecht

Helbert: 'Na deze bezoeken en stages in het buitenland was ik klaar voor een aanstelling in Utrecht bij de net benoemde hoogleraar/KNO-arts Prof. Gerlings. Hij was een heel open mens en had belangstelling voor mijn kennis op het gebied van foniatrie. Mijn opdracht was een spreekuur op te zetten, onderwijs te geven en onderzoek te doen naar stem-, spraak- en taalafwijkingen. Zo kon ik beginnen met de afdeling Foniatrie en Logopedie. De KNO-collega's later vonden het best, zolang ze maar geen last van me hadden. De logopedische wereld reageerde afwachtend, nieuwsgierig, gemengd met licht wantrouwen. Maar de afdelingshoofden op het ziekenhuisterrein waren ronduit enthousiast. Neurologen en (kinder)psychiaters hadden echt behoefte aan een gesprekspartner op het voor hen weinig vertrouwde gebied van stem- en spraakafwijkingen. De kaakchirurg (prof. Tjebbes) nodigde me meteen uit om samen patiënten te zien. Op initiatief van de plastische chirurg Honig werd een team voor de begeleiding van schisispatiënten opgezet, onder meer met de orthodontist Duyzings en de tandartsprothetist Speykman. Weldra volgde ook Groningen met een schisisteam rond de plastische chirurg Huffstadt. Na een half jaar van intense onderlinge kennisuitwisseling hielden we met dat team voordrachten en publiceerden we een reeks artikelen. De Katholieke Universiteit Leuven begon in 1967 met een licentiaat (later: een masteropleiding) voor logopedisten en vroeg mij daar in deeltijd als hoogleraar te komen. Dat heb ik tot 1987 gedaan. In Utrecht aanvaardde ik een lectoraat in de Fo-

zien. Op initiatief van de plastische chirurg Honig werd een team voor de begeleiding van schisispatiënten opgezet, onder meer met de orthodontist Duyzings en de tandartsprothetist Speykman. Weldra volgde ook Groningen met een schisisteam rond de plastische chirurg Huffstadt. Na een half jaar van intense onderlinge kennisuitwisseling hielden we met dat team voordrachten en publiceerden we een reeks artikelen. De Katholieke Universiteit Leuven begon in 1967 met een licentiaat (later: een masteropleiding) voor logopedisten en vroeg mij daar in deeltijd als hoogleraar te komen. Dat heb ik tot 1987 gedaan. In Utrecht aanvaardde ik een lectoraat in de Fo-

. februari 2012.

niatrie, dat later werd omgezet in een professoraat. In het begin deed ik het foniatrisch logopedisch spreekuur samen met mijn vrouw. Het werd bijgewoond door KNO-assistenten. In zestiger jaren woonde ik in Den Haag vergaderingen bij die zouden leiden tot de afbakening van het beroep logopedie.

In de logopedische behandeling van stemstoornissen is in die tijd veel veranderd. Aanvankelijk zagen wij patiënten die zittend aan tafel articulatieoefeningen hadden gedaan, met geen of weinig effect op de stemkwaliteit. Met het importeren van adem- en stemoefeningen volgens Svend Smith hebben we ze uit die stoel gekregen. Van onze Europese stages hebben mijn vrouw en ik nog meer nieuws meegebracht dat aan stempatiënten ten goede is gekomen. In Wenen hebben we Horst Coblenzer als stemtrainer van acteurs aan het werk gezien. Nadat we hem verzekerd hadden dat zijn werkwijze, op stempatiënten toegepast, succes zou hebben, is hij onderricht gaan geven aan logopedisten. Hij is geregeld in ons land geweest en was een veelgevraagd docent.

Wij hebben ons ook veel beziggehouden met afwijkende mondgewoonten en werkten intensief samen met de tandheelkundeopleiding. Wij hadden dit meegebracht uit Parijs waar een orthodontische kliniek was die zich intensief met dit onderwerp bezig hield. Tegenwoordig wordt hier onder andere door tandarts Verlinden en logopedist Helderop hard aan gewerkt.

Het behandelen van stotteren vond ik best lastig, het was moeilijk om goede resultaten te krijgen en we zochten naar experts op dit gebied. In 1963 zette het echtpaar Schoenaker een groepstherapie voor stotteraars (de Doetinchem-methode) op. Wij hebben contact met hen gezocht en daaruit is een intensieve samenwerking voortgekomen.

Met de komst van Sjoeke van der Meulen is de diagnostiek van kinderen met spraak- en taalmoelijkheden sterk verbeterd. Door haar intensieve begeleiding van stagiaires en cursisten is die kennis goed verbreed.

De Stichting Logopedische Opleidingen vroeg ons om de Utrechtse opleiding mee te helpen omvormen van een tweejarige parttime opleiding tot een driejarige dagopleiding. Van 1973 tot 1976 werd de opleiding geleid door het triumviraat Tiete Damsté, Peter Hans Kylstra en Elly Elffers die na enkele maanden vervangen werd door Lenie de Vries.'

Tiete Damsté: 'Na de reis begon ik een praktijk in Utrecht samen met mijn man en hield ik me bezig met het organiseren van cursussen voor stem en spraak op de afdeling Foniatrie. We hadden zoveel nieuwe ontwikkelingen gezien en die wilden we graag overbrengen via cursussen en, toen dat niet voldoende bleek, via een opleiding. Wat dit laatste betreft: in het begin hadden wij geen gebouw. Wij konden toen met behulp van een enthousiaste wethouder een oud schoolgebouw betrekken. Van de GGD kregen we twee middagen van vier tot half zeven uur de beschikking over twee van hun centra, in ruil voor het gratis be-

handelen van schoolkinderen die niet door GGD behandeld werden. Wij hebben toen gepioneerd. Op onze vrije zaterdagen schilderden we de lokalen en het van de gemeente Utrecht in bruikleen verkregen oude meubilair. Dat was eigenlijk heel leuk om te doen. We hadden de school opgedeeld in leslokalen: twee lokalen waren verdeeld in acht vakken zodat we acht behandelruimtes hadden. De studenten kregen dus twee keer per week ruim twee uur praktijk. In 1974 werd er ook een polikliniek in Breukelen opgericht.

Er waren zoveel nieuwe ontwikkelingen die we in de opleiding wilden toepassen, dat het niet meer paste binnen een tweejarige parttime opleiding. Nu lukte het om de opleiding uit te breiden tot een echte driejarige fulltime opleiding. Deze opleiding liep van augustus 1970 tot augustus 1976. Daarna werd het in 1980 een vierjarige fulltime gesubsidieerde landelijke hbo-opleiding.

Ik had de algemene leiding, samen met Peter Hans Kylstra (hoofddocent fysiologie) en Lenie de Vries. Zij heeft vooral de praktijk, waaronder ook stages, georganiseerd en vormgegeven. Lenie en ik deden dit naast onze eigen banen. Daarnaast hadden wij een geweldig fijn team van docenten en niet te vergeten de medewerkers van foniatrie. Ook de jaarlijkse nascholingscursussen in stem en spraak/taal voor logopedisten bleven bestaan, waar studenten in hun derde jaar bij mochten assisteren. Dit versterkte hun zelfvertrouwen. Jopie Kuiper heeft hier, na haar opleiding als logopediste bij Foniatrie, naast Sjoeke van der Meulen een leidende rol in gespeeld. De opleiding Logopedie in Utrecht stond al gauw bekend om zijn innoverende methoden en veel praktijkmomen. Tot mijn 65-ste ben ik werkzaam gebleven in de logopedie als stemdocent, en daarna als bestuurslid namens de logopedieopleiding in de nieuw op te richten Hogeschool Utrecht.'

Het Damsté-Terpstra Fonds steunt preventieve logopedische projecten

'In 2002 hebben wij het Damsté-Terpstra Fonds opgericht. Het fonds bestond in februari 2012 tien jaar. We hebben dit fonds opgericht omdat we betrokken wilden blijven bij het stimuleren van het onderwijs in de logopedie. Het geld dat we beschikbaar stellen voor projecten, komt voor de helft van ons, de fiscus betaalt de andere helft. Donateurs en sponsors zijn ook welkom. Het fonds is bedoeld voor logopedisten en studenten logopedie. Je kunt een schriftelijke subsidieaanvraag indienen door een korte beschrijving in te sturen (info@dtfonds.nl). Als er kans is dat het in aanmerking komt, wordt een vragenlijst opgestuurd.

Visie van het DT-Fonds

Het vermogen zich goed en duidelijk uit te drukken is van ingrijpend belang voor elk individu en voor de samenleving. De aanleg om goed te leren spreken is aangeboren, en komt goed tot ontplooiing in een liefdevolle en bemoedigende omgeving. De verdere groei van mondelinge en schriftelijke

Een greep uit de initiatieven van het fonds

Campagne tegen Kindermishandeling. Cursus voor het herkennen van geweld in het gezin. Dit werd en wordt gegeven door de stichting Wilde Kastanje. 2003

Onderzoek en handleiding boek van Leen van den Dungen: Taaltherapie voor kinderen. 2004

Een onderzoek naar familiedynamiek bij stotteren. 2006 en in 2008.

Medisch kleuterdagverblijf: spraak- en taalmoeilijkheden. Video interactie begeleiding. 2007

Het Centrum Informatie Stotteren (CIS). 2008

Het TOLK-project. 2008 en 2010

Congres Oro-Myofunctionele therapie 2010.

De ontwikkelkosten voor het programma "De logopedist als effectieve trainer" voor logopedisten die andere beroepen willen voorlichten over stem-, spraak-, taal- en gehoorstoornissen. 2009

Een promotieonderzoek over kenmerken van broddelen en stotteren. 2009

Subsidie voor de bijzondere nascholingsdag van de landelijke werkgroep van logopedisten in schisistteams. 2010

Het transcriberen van videobanden voor een afstudeerscriptie rond stotteren voor een Master Logopedie, resulterend in een artikel in een vaktijdschrift. 2011

taalbeheersing hangt onder andere af van behoorlijk basis- en voortgezet onderwijs. Mensen die deze kansen hebben gemist, kunnen daar last van hebben en lijden onder een negatief zelfbeeld.

Een achterstand in de ontwikkeling van het gevoelsleven en van de spraak- en taalontwikkeling zorgt voor problemen in de communicatie en kan de persoonlijke groei belemmeren. Zo kan (al vroegtijdig) de aansluiting met de samenleving gemist worden. Dit leidt tot allerlei problemen. Het is dus belangrijk dat ieder mens als kind al de kans krijgt om zijn spraak en taal te ontwikkelen. Als er verstoringen dreigen, moet er zo snel mogelijk worden bijgestuurd. De logopedist is dan de meest aangewezen hulpverlener.

Het fonds zet zich in voor de praktische en het preventieve van de logopedie in de logopedische therapie. Het richt zich vooral op die gebieden die in de opleiding Logopedie en in de nascholing in mindere mate aan bod komen. Het geeft ruim baan aan het verbeteren van praktisch werken. Door financiële middelen ter beschikking te stellen, kan dit Fonds daarbij helpen.

In de visie van het fonds neemt de vroege spraak- en taalontwikkeling een belangrijke plaats in, maar ook de gestoorde stem, stotteren en broddelen, verkeerde ademgewoontes en verworven spraakstoornissen horen tot het aandachtsgebied van het fonds.

Een bijzondere invalshoek is de relatie tussen kindermishandeling en het ontstaan van problemen in de (vroege) spraak- en taalontwikkeling.

Wat vindt u positief aan logopedie op dit moment?

'Dat er een geweldig groot aanbod aan nascholing voor logope-

disten is! En ook dat er nu een vierjarige opleiding is met een bredere theoretische basis.'

Wat zijn uw zorgen?

'Er zijn nu zoveel studenten binnen de opleiding Logopedie. Krijgen deze wel voldoende praktijkervaring? Worden ze voldoende praktijkvaardig, want veel in dit vak leer je in de praktijk.'

Op zijn i-Pad laat Herbert mij nog wat interessante logopedische zaken zien. Herbert beweegt zijn hand over het scherm en ik zie de website van het DT-Fonds verschijnen (www.dtfonds.nl). Herbert en Tiete Damsté-Terpstra hebben zich gedurende vijftig jaar ingezet voor de logopedie. Herbert Damsté heeft aan de wieg gestaan van ons beroep. In de beginjaren (zeventiger jaren) heeft hij bijgedragen aan de vergaderingen die leidden tot "het logopedistenbesluit", dat de juridische basis gaf aan het beroep logopedist. Tiete Damsté-Terpstra werkte als logopedist en hielp mee de opleiding in Utrecht zowel inhoudelijk als organisatorisch van de grond te krijgen. Hun gemeenschappelijke interesse voor logopedie krijgt nog steeds vorm in het Damsté-Terpstra fonds dat subsidie verstrekt aan logopedische initiatieven. Zo blijven zij op de hoogte van het vak en dat vinden zij heel fijn. Ik neem afscheid en verlaat geïnspireerd hun appartement. Ik hoop dat zij in goede gezondheid de vruchten mogen plukken van hun creatieve leven.

Literatuur

- Damsté, P.H.(1958) *proefschrift: Oesophageal Speech after Laryngectomy, Rijks Universiteit Groningen.*
- Damsté, P.H.(1999) *The Concentric Man.* <http://sites.google.com/site/concentricman/>
- Van Eupen, B. en Kuiper, J.(2005), *Logopedie Utrecht 75 Jaar 1930-2005. Hogeschool Utrecht.*